

de potentia in actum. Unde nec id, quod quis addiscit, erat omnino prius notum, ut Plato posuit, nec omnino ignotum... sed erat notum potentia sive virtute in principiis præcognitis universalibus, ignotum autem actu secundum propriam cognitionem. Et hoc est addiscere, reduci de cognitione potentiali seu virtuali aut universalis in cognitionem propriam et actuaalem (1).

Nec vero mihi oggeras, quod ignotum est, quæri non posse, immo nec cognosci, etiamsi quis in illud incidat: nam id verum esse potest de eo, quod penitus est ignotum, non vero de eo, quod est notum virtute et implicite. Sic etiamsi non nosset de facie servum, quem quæris, si tamen haberes signa, quæ eum proderent, eo ipso nosset profecto illum virtute, et ex illis signis mox posses quoque illum quærere ac deprehendere. Jam ergo in principiis virtute tenes conclusionem, illaque recte applicata monstrabunt latentem conclusionem. Adde, quod non semper rem, quam quis invenit, quærebat, sed non raro res non quæsitate inveniuntur. Idque ipsum interdum ratiocinantibus et studentibus usuvenit.

Ex quo etiam solutum manet id, quod ex comparatione finis et mediorum opponebatur. Finis enim non semper explicitè cognoscendus est ad hoc, ut quæri possit, mediaque apta ad illum inveniendum adhiberi. Sic ex generalibus dumtaxat quibusdam indiciiis poteris terram fodere ad inveniendum thesaurum, quamvis nescias, qualis ille sit. Nec aliter, qui ratiocinatur sepe propositum sibi habet id, quod scire cupit, sub forma quæstionis v. g. utrum Deus sit æternus; utrum universale existat a parte rei: quæ rei cognitio sufficit, ut media vel principia apta quærantur ad conclusionem obtinendam. Item si quis norit principia, certasque habeat rerum notiones, satis habet, ut illa comparet inter sese, atque ad subjectam materiam applicet, et quid inde concludendum sit, possit iudicare.

Objic. 2.º Veritas æterna est, et ante nos cognoscebatur. Ergo nihil novi ratiocinatione cognoscitur.

(1) S. Thom., ib. fin., lect. 3. Cfr. Conimbric. loc. cit., *Præcipuum fundamentum Platonis*.

Resp. *dist.* antec. Veritas æterna est in mente Dei, *conc.*, in mente nostra, *neg.*

Dist. etiam conseq. Nihil novi, quod novum prorsus omni intellectui et incompertum sit, *conc.*, nihil novi, quod nobis, ac fortasse etiam omnibus hominibus, novum et incompertum sit, *neg.*

Objic. 3.º Si quis puer vel rudis scite et ordinate interrogetur de principiis per se notis, ex quibus conclusio aliqua infertur, ac mox de ipsa conclusione, verum ad omnia respondebit. Atqui hoc signum est, quod rerum illarum omnium jam tenebatur prius notitia, quæ de novo per aptas illas interrogationes excitata refricetur. Ergo (1).

Resp. *trans.* Major, *neg.* Minor. Sufficit enim notitia virtualis conclusionis in principiis ad hoc, ut hæc recte proposita et applicata faciant cognoscere formaliter conclusionem. Apta vero interrogatio, quæ rudi alicui a magistro facta fingitur in objectione, id præcise efficit, ut ob oculos ea omnia proponantur, quorum cognitio et attenta consideratio ad inferendam conclusionem, prius formaliter ignotam et solum virtute notam in principiis, adducat.

Objic. 4.º Qui quærit servum fugitivum, quem antea non noverat, etiamsi in illum incidat, non cognoscet illum. Ergo simili modo, si quis ante actum ratiocinii non cognoscit conclusionem, non poterit veritatem illius cognoscere.

Resp. *Dist.* antec. Nisi sciat certa signa, unde agnosci servus possit, *trans.*, si sciat, *neg.*

Tum *neg.* conseq. et paritatem. Quia, quamvis servus non semper præ se ferat signa, ex quibus cognoscatur, at conclusio semper se manifeste prodit per principia. Positis enim aptis principiis, illico patet, quænam sequi debeat conclusio, secundum normas et fundamenta rectæ argumentationis. Cæterum sicut veritas primorum principiorum per se ipsa innatescit, ita veritas conclusionum lumine principiorum illustrata latere non potest.

Objic. 5.º Qui cognoscit subjectum et prædicatum conclusionis, scit conclusionem. Atqui passim ante actum ratio-

(1) Cfr. S. Th., loc. cit., lect. 3, paragr. b.

cinii cognoscimus subjectum et prædicatum conclusionis. Ergo saltem tunc nihil novi per ratiocinium scitur.

Resp. dist. Major. Si cognoscit insuper relationes, quæ inter subjectum et prædicatum intercedunt, *conc.*, secus *neg.*

Contradist. Minor. Quando conclusiones olim cognitæ iterum novo ratiocinii actu revocamus, *trans.* Cum primum conclusionem ex præmissis inferimus, *subdist.*; cognoscimus subjectum et prædicatum, et simul etiam relationes, quæ inter ipsa vigent, *neg.*; cognoscimus subjectum et prædicatum, quin tamen cognoscamus mutuas eorum relationes, *trans.*

Et *neg.* conseq. (1)

CAPUT II.

DE DEMONSTRATIONE.

Argumentationem, spectata materia, solemne fuit priscis philosophis in *demonstrativam*, *probabilem* seu *dialecticam* et *sophisticam* dividere: argumentatio demonstrativa seu demonstratio versatur circa materiam certam ac necessariam, probabilis vel dialectica circa probabilem et contingentem, sophistica demum circa illam, quæ nec certa nec probabilis est, licet talis appareat. Harum argumentationum præcipua demonstratio est, de qua proinde accuratius agere oportet, utpote quæ parens est scientiarum fecundissima.

ARTICULUS I.

Quid sit demonstratio.

234. Duplex desumitur ex Philosopho (2), demonstrationis definitio, et communis commentatorum veterumque Philosophorum calculo comprobatur. Altera petita ex fine,

Duplex
definitio demon-
strationis:

(1) Plura dabant Tongiorgi, loc. cit.; Conimbric., loc. cit.; Sylvester Mauri, *Quæstion Philos.*, tom. 1, quæst. 66; Semery Trieni, *philosoph.*, vol. 1, disp. 7, quæst. 4; Rhodes, loc. sup. cit.

(2) Lib. 1.º *Posterior*, cap. 2.

sic se habet: *demonstratio est syllogismus seu argumentatio faciens scire* (1). Quæ definitio ut melius intelligatur, notandum est in primis, id quod mox fusius dicitur, demonstrationem dividi in demonstrationem *propter quid* et demonstrationem *quia*. Illa ex causa proxima probat effectum, ut si eclipsim lunæ fore probetur ex interpositione terræ, vel hominem esse risibilem, quia est admirativus. Demonstratio *quia* e converso causam probat per effectum, vel etiam effectum per causam remotiorem; ut si Dei existentiam probes ex creaturis, vel hominis risibilitatem ex rationalitate.

Porro *scire* rem aliquam tunc proprie dicimur, quando illam non quomodolibet cognoscimus, sed certo et per suam causam proximam, quemadmodum mox amplius declarabitur, cum scientia definienda erit. Itaque cum Philosophus definit demonstrationem: *syllogismum facientem scire*; intellexit illam esse talem argumentationem, quæ facit cognoscere rem per proximam ejus causam.

Hinc communissime Commentatores censent ab hac definitione demonstrationis excludi non solum opinionem, sed etiam omnem argumentationem *quia* et a posteriori, etiamsi certa sit atque evidens, solamque comprehendenti argumentationem certam *propter quid* (2). Cum enim demonstratio *quia* non faciat perfecte rem cognoscere, imperfectior est, talisque, ut facile intelligi possit per analogiam ad demonstrationem *propter quid*.

Si quis vero mallet hac definitione complecti omnem demonstrationem sive *propter quid*, sive *quia*; verbum *scire* latius deberet extendere ad significandam omnem prorsus certam cognitionem per discursum comparatam. Et tunc sensus definitionis hic foret: demonstratio est syllogismus, faciens rem certo cognoscere.

Prima ergo hæc definitio petitur ex causa finali.

(1) Vide S. Th. 1.º *Poster.*, lect. 4; Cajet., Sotum., Toletum, etc. in lib. 1.º *Poster.*, c. 2; Conimbric., ib. q. 2; Complut., *Logic.*, disp. 18; Rubium, ib. in Comment. et q. 1; Alamanni, Prim. part. q. 24, a. 1.

(2) Vide Rubium et Complutens., loc. cit., Conimbric., ib. q. 2, a. 1; Dominic. Sot. 1.º *Poster.*, cap. 2, q. 2, ad 2.^{am} *principale*; Joann. a S. Th. *Logic.*, q. 25, a. 1.

prima desumpta
ex fine,
deklaratur.

Atera desumpta
ex causa ma-
teriali:

Hinc aliam infert Aristoteles definitionem per causam materialem, quæ definitio declarat, qualibus præmissis constare demonstratio debeat. «Definitio enim per causam finalem, quæ est causa extrinseca, est ratio definitionis per causam materialem et formalem, quæ sunt causæ intrinsecæ, et est medium probans talem definitionem. Ex. gr. ex eo, quod serra sit instrumentum aptum ad secandum, quæ est definitio serræ per causam finalem, infertur, quod serra est ferrum dentatum, quæ est definitio per causam materialem et formalem» (1).

Altera itaque definitio petita ex materia hæc est: *demonstratio est syllogismus vel argumentatio procedens ex veris, primis et immediatis, notioribus, prioribus causisque conclusionis.*

deklaratur.

Primo demonstratio debet constare ex præmissis *veris*. Quia scientia non est nisi de vero, cum falsum sciri nequeat. Atqui demonstratio est argumentatio faciens scire. Ergo demonstratio facit habere cognitionem veram. At vero cognitio causarum per se nequit nisi ex principiis veris, nam solum per accidens verum sequi ex falso potest. Ergo...

Deinde constare debet ex propositionibus *primis* sive *immediatis*: quæ duæ voces idem valent reipsa, ponuntur autem a Philosopho, ut notat Angelicus (2) ad designandos duos respectus, sub quibus eadem propositio dici potest *prima* et *immediata*; *prima* nempe comparatione aliarum, quæ per ipsam probantur, et *immediata*, quia caret medio, ac proinde non habet aliam priorem propositionem, per quam demonstretur. Perinde ergo est demonstrationem constare ex *primis* sive *immediatis*, ac constare ex præmissis *indemonstrabilibus*.

Demonstratio autem constare debet ex præmissis primis seu immediatis vel indemonstrabilibus, non quod nulla possit esse demonstratio, quæ fiat per præmissas ulterius demonstrabiles, nam sæpe instituuntur hujusmodi demonstrationes in scientiis; sed quia demonstratio perfecta nequit esse, donec ad prima et immediata seu indemonstrabilia principia deveniatur. Sic si hominem demonstres risibilem esse, quia est

(1) Sylvestr. Maur., *Paraphras. Opp. Arist.* 1.º *Posterior.*, cap. 2.
(2) 1.º *Posterior.*, lect. 4. *Concludit ex prædictis definitionem.*

admirativus, veram quidem demonstrationem instituis, non tamen perfectam, nisi rationem etiam reddas, cur homo sit admirativus, nempe quia rationalis est. Et sic fit, ut demonstratio debeat esse ex primis et immediatis, quia vel proxime vel immediate deveniendum est ad indemonstrabilia. Ratio vero in comperto est, quia conclusio sciri demonstratione non potest, nisi sciantur præmissæ; præmissæ vero si sint demonstrabiles non possunt sciri, nisi et ipsæ demonstrantur, et ita porro, donec tandem veniatur ad indemonstrabilia principia, quæ ex ipsis terminis perfecte cognoscuntur.

Præterea demonstratio fit ex *notioribus, et prioribus causisque conclusionis*. Ex causis quidem, quia finis demonstrationis est scire, non autem res scitur, donec causæ ejus sciantur, ut magis declarabitur, cum de scientia sermo erit. Oportet itaque demonstrationem procedere ex iis, quæ sunt causæ rei demonstrandæ.

Hic autem nota, aliquid posse esse causam alterius vel in essendo, quia dat esse illi, vel in cognoscendo, quia nempe facit illud cognoscere. Et præmissæ quidem semper sunt causa conclusionis, saltem in cognoscendo, non tamen semper sunt causa conclusionis in essendo, sed solum in demonstratione propter quid et a priori, quia solum in hujusmodi demonstratione objectum præmissarum continet causam objecti conclusionis. Et quoniam Aristoteles, ut supra monuimus, cum suis Commentatoribus, hic potissimum definire voluit demonstrationem *propter quid*, particula illa *ex causis*, intelligenda est non solum de causis in cognoscendo, sed de causis tum in cognoscendo tum in essendo, ut sensus definitionis sit hic, demonstrationem procedere debere ex cognitione illius, quod est causa, ad cognitionem illius, quod est effectus.

Illud etiam nota *causam* hic sumendam esse sive formaliter sive etiam virtualiter pro eo nempe, quod vel est vere ac formaliter causa, vel solum virtualiter, id est, se habens instar causæ. Porro causa formaliter sumpta hic est illa, a qua vere producitur aliquid sive per realem actionem sive per emanationem. Causa vero virtualis illud, a quo revera non fluit aliud, aut dependet in esse, quia idem realiter est cum eo, nihilominus apprehenditur ut radix alterius, quod proinde concipitur ut dependens ab illo et subordinatum eidem.

Hoc modo immortalitas licet re idem sit cum spiritualitate, atque adeo non procedat ab ea secundum realem ac formalem causalitatem, distinguitur tamen ratione atque apprehenditur ut habens rationem ac radicem in ea, probarique proinde potest per illam demonstratione propter quid, quia spiritualitas est causa virtualis immortalitatis. Et ob hanc causam divina attributa probantur alia ex aliis hoc genere demonstrationis, licet nulla inter ea intercedat realis distinctio vel causalitas. Itaque, cum demonstratio dicitur fieri ex causis, intelligendum id est de causis, quæ sint sive formaliter sive virtualiter tales (1).

Hinc jam satis innotescit demonstrationem fieri ex prioribus, nec solum ex prioribus *quoad nostram cognitionem*, quomodo omnis demonstratio et argumentatio fit ex prioribus, etiamsi ex effectibus causa probetur, sed etiam ex prioribus *secundum naturam*, seu quoad rem ipsam; siquidem causæ priores sunt effectibus. Si ergo demonstratio fit ex causis, eo ipso ex prioribus fiat, necesse est.

Demum demonstratio fit ex *notioribus*, et quidem notioribus secundum naturam, quales sunt causæ respectu effectuum. Nam effectus, sicut a causis participant esse, ita etiam suam intelligibilitatem et cognoscibilitatem. Illud autem, quod alteri tribuit cognoscibilitatem, notius illo per se ac natura sua est, licet sæpe ob imbecillitatem ingenii nostri eveniat, ut quæ secundum se notiora sunt, minus nota sint nobis (2).

Et confirmatur quia præmissæ vel sunt propositiones immediate, vel mediatæ. Si immediate, per se patet illas esse notiores conclusionem. Si vero sint mediatæ, debent etiam esse notiores. Nam generatim id, unde aliquid participat cognoscibilitatem suam, notius illo est. Atqui conclusio participat cognoscibilitatem suam a præmissis, ut pote quæ illam manifestant. Ergo...

Quæ ratio proportionem applicari potest etiam ad præmissas demonstrationis minus perfectæ, quæ fit a posteriori. Omnis

(1) Vide Conimbric., lib. 1.º *Poster.*, cap. 2, quæst. 1, art. 2, *In secundo est gravis contentio*... Suarez, disp. 1, *Metaphys.*, sect. 5, n. 38.

(2) Vide Conimbric., in lib. 1.um *Posterior.*, cap. 2, quæst. 2, art. 5.

enim demonstratio, licet fiat ex iis, quæ secundum se sunt minus nota, necesse est, ut procedat ex notioribus *hic et nunc nobis*, quandoquidem conclusio, utpote quæ ex præmissis infertur, ex iisdem cognoscenda est, atque adeo etiamsi secundum suam naturam notior sit præmissis, tamen quatenus conclusio est, necessario derivat cognoscibilitatem suam ex illis.

Jam rectitudo harum definitionum constat in primis ex communi consensu Peripateticorum. Probari autem potest præterea rectitudo primæ, quia scire est per demonstrationem intelligere, ut inferius explicabitur. Ergo demonstratio est syllogismus scientialis, seu faciens scire, vel est syllogismus, quem, cum habemus, eo ipso scimus id, quod per talem syllogismum concludimus et probamus (1).

Secunda vero definitio probatur ex prima hoc modo. Demonstratio est syllogismus vel argumentatio faciens scire. Sed nullus syllogismus potest causare scientiam, nisi constet ex propositionibus veris, primis, immediatis, prioribus, notioribus causisque conclusionis. Ergo demonstratio est syllogismus constans ex propositionibus veris etc. Adeoque syllogismus carens prædictis conditionibus, poterit quidem esse argumentatio, non vero demonstratio.

Minor constat ex declaratione prædictarum conditionum, supposito quod scientia, ut mox dicetur, est cognitio certa et evidens rei per causam necessariam et immediatam (2).

Cæterum concedi potest has condiciones revocari commode posse ad tres, nempe ut demonstratio fiat: *a) ex præmissis veris*; *β) ex immediatis seu indemonstrabilibus a priori*; si vero sint tales, eo ipso erunt quoque primæ: *γ) ex causis conclusionis*: in qua conditione jam implicite continetur, quod præmissæ sint priores ac notiores, causa siquidem prior est natura, quam effectus, et est etiam notior, «quatenus illa dicuntur notiora, in quibus fundari debet exacta cognitio rerum aliarum, quas accurate et radiciter scire volumus» (3).

(1) Vide Mauri, *Paraphras. Aristot.* 1.º *Poster.*, cap. 1, *Quoad secundum*.

(2) Cfr. Mauri, *ibid.*, *Probat Aristoteles*; Alamanni, *Prim. part.*, q. 24, art. 1.

(3) Lossada, *Logic.*, tract. 6, disp. 2, cap. 2, n. 1.

Probat
utraq;
definitio.

Hactenus expositæ conditiones ex communissimo interpretum consensu, conveniunt, ut jam monuimus, proprie solum demonstrationi *propter quid*. Si quis tamen velit illa, extendere aliquo modo etiam ad demonstrationem *quia* «dici potest, quod omnis demonstratio etiam a posteriori constare debet primum ex præmissis evidenter *veris*: deinde ex *immediatis*, vel indemonstrabilibus, saltem virtualiter seu ex non indigentia, quatenus præmissæ evidentes, undecumque tales evadant, non indigent hic et nunc novo medio, ut evidentiam contineant, et refundere possint in conclusionem. Demum ex *causis conclusionis*, quæ sint causæ saltem in cognoscendo, licet non semper in essendo; ita scilicet ut objectum præmissarum, quamvis non sit causa nec radix objecti conclusionis, sit tamen titulo necessariae connexionis efficax motivum et ratio, cur assentiamur conclusionis objecto» (1).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

235. Objic. 1.º Unius rei non est nisi una definitio, docente Philosopho (2). Ergo alterutra ex assignatis definitionibus rejicienda est.

Resp. *dist.* Major. Objectiva, *conc.*, formalis, *subdist.*; si ex eodem capite petatur, *conc.*, si ex diversis, *neg.* Et *neg.* conseq.

Conceptus objectivus rei unus est, quocumque tandem modo exprimitur, quia res ipsa per definitionem declaranda una est. Nihil tamen vetat, quominus declaratio illa ex diversis capitibus petatur, ut in casu nostro. Nam prima definitio explicat demonstrationem per ordinem ad finem, vel si mavis, per ordinem ad effectum formalem; altera vero per ordinem ad causam materiale (3).

Objic. 2.º Verum potest concludi ex falsis, ut dicit Philosophus (4). Necesse ergo non est, ut demonstratio procedere debeat ex veris (5).

(1) Lossada, *Logic.*, tract. 6, disp. 2, cap. 2, n. 6.

(2) Apud Alamanni, *Prim. part.* q. 24, art. 1, arg. 1.

(3) Cfr. Alamanni, *ibid.* ad 1.um

(4) 1.º *Poster.*, text. 17.

(5) Apud Alam., *loc. cit.*, arg. 2.

Resp. licet verum possit *concludi* ex falsis, non tamen potest *sciri* ex falsis. Cum itaque demonstratio sit syllogismus faciens *scire*, non potest procedere nisi ex veris (1).

Objic. 3.º Idem est demonstrationem debere esse ex primis, ac ex prioribus. Ergo in secunda definitione redundat alterutra ex his vocibus (2).

Resp. *dist.* antec.; quoad rem ipsam, *conc.*, quoad respectum, *neg.*, et *neg.* conseq.

Etenim «propositiones demonstrationis propter quid dicuntur primæ in ordine ad alias, per quas probari possint, ut dictum est, et dicuntur priores in ordine ad conclusionem, nam propositiones continent causam, conclusio effectum, quo prior semper est secundum naturam causam» (3).

Objic. 4.º Ab Aristotele definitur demonstratio *sylogismus* faciens *scire*. Atqui videtur etiam enthymema posse eadem virtute pollere, ut nempe faciat *scire*. Ergo perperam demonstratio definitur eo modo.

Resp. *dist.* Minor. Si subintelligatur propositio, quæ in enthymemate reticetur, *conc.*, secus, *neg.* Nisi enim reducatur ad formam syllogisticam, supplendo unam ex præmissis, aptum quidem esse poterit ad aliquem assensum probabilem generandum, non vero ad generandum assensum certum atque evidentem, atque adeo scientiam, quia una tantum propositio in antecedenti expressa non sufficit ad ostendendam identitatem vel repugnantiam extremorum in conclusione (4).

Objic. 5.º Demonstratio dicitur fieri ex notioribus. Atqui hoc esse nequit. Nam a) Præmissæ dicuntur notiores, vel quia veriores, vel quia certiores. Non primum, quia veritas est in indivisibili, nec admittit magis et minus. Non secundum, quia præmissæ sunt causæ naturales, et prout tales influunt in conclusionem: ergo totam suam perfectionem certitudinis illi communicent necesse est, præsertim cum con-

(1) Cfr. Alaman. *ib.* ad 2.um Vide *Summ.*, *totius Log. Arist.* tract. 9, cap. 3.

(2) Apud Alam., *loc. cit.* arg. 7.º

(3) Alamanni ad 7.um

(4) Cfr. Conimbric., *lib.* 1.º *Posterior*, cap. 2, q. 2, art. 1; Joann. a S. Th., *Logic.*, q. 25, a. 1.

clusio, saltem quandoque, re non differat a præmissis. β) Præterea in conclusione theologica fluenti ex una præmissa de Fide et altera naturali, adest major certitudo, quam in præmissa naturali. Potest ergo conclusio superare alteram de præmissis in certitudine. Quidni utramque?

Resp. *neg.* Minor.

Ad probationem. α) in primis negari posset disjunctio addendo tertium membrum, nempe quod præmissæ dicantur notiores, quia evidentiores. Necesse proinde non est ex eo, quod præmissæ sint notiores, ut sint quoque veriores aut certiores.

Cæterum neque etiam debent esse præmissæ notiores conclusione, quatenus habeant evidentiam majorem, secundum perfectionem specificam, sed sufficit, ut intra eandem speciem evidentie præmissæ superent conclusionem, saltem in aliquo gradu intensitatis. Siquidem ex duabus præmissis metaphysice evidentibus, procul dubio sequitur conclusio etiam metaphysice evidens.

Deinde ad primum membrum probationis respondeo veritatem quidem formaliter sumptam sitam esse in indivisibili, nempe quatenus importat formalem rationem adæquationis; si vero consideretur ex parte fundamenti, prout importat majorem vel minorem firmitatem atque immutabilitatem adæquationis, non consistit in indivisibili; sed capax graduum est, et suscipere potest magis et minus. Et hoc modo verius est *Deum esse*, quam *me sedere nunc*. Et sic etiam nihil vetat præmissas esse veriores, id est firmiores secundum veritatem aut certiores conclusione, saltem quatenus hæ ab illis suam mutuam veritatem et firmitatem, quam servare nequeunt nisi dependerent a veritate et firmitate præmissarum.

Adde, quod sæpe conclusio physica dumtaxat gaudeat certitudine, dum alterutra præmissa metaphysicam certitudinem habet, nempe si conclusio inferatur ex altera præmissa metaphysica et altera physica. Fateor, quando utraque præmissa est metaphysicæ certitudinis, eandem quoque esse conclusionis certitudinem; nihilominus etiam tunc in aliquo sensu dici possunt præmissæ veriores fundamentaliter seu certiores conclusione, quatenus illa non nisi dependerent ab iis suam retineat firmitatem ac veritatem.

Ad alterum membrum respondeo causam quidem naturalem, si univoca sit, posse tribuere effectui totam suam perfectionem, at non si æquivoca sit. Jam vero præmissæ sunt causæ non univocæ, sed æquivocæ, respectu conclusionis, ut jam monuimus in præcedenti capite.

Quamvis autem «conclusio identificetur aliquando cum præmissis ex parte rei cognitæ quantum ad entitatem, et sic sit ejusdem certitudinis identice, tamen in ratione veritatis est diversa; et quia una se habet ut illata et illuminata, alia ut illuminans, hæc, saltem quoad nos, debet esse notior» (1).

Ad β): in discursu Theologico non est conclusio notior in sensu proprio, nempe evidentiali, sed solum certior præmissa naturali, si hæc seorsim sumatur. «Si autem consideretur ut elevata et conjuncta præmissæ de Fide, sic illa conjunctio præmissarum est certior conclusione illata. Comparatio autem inter conclusionem et præmissam non debet fieri respectu unius præmissæ tantum solitarie sumptæ, sed ut præmissa est formaliter, id est, conjuncta alteri præmissæ, unde desumitur tota et integra ratio inferendi. Et sic est certior conclusione theologica præmissa naturalis, ut conjuncta præmissæ de fide» (2).

ARTICULUS II.

Utrum demonstratio debeat procedere ex præmissis necessariis, et de prædicato de omni, per se ac secundum quod ipsum itemque ex propriis.

236. Expositis conditionibus essentialibus demonstrationis in articulo præcedenti, expendendæ sunt aliæ, quas Philosophus addidit ad rem amplius declarandam; neque enim parum utilitatis afferre illarum tractatio poterit. Semper tamen meminisse oportet Aristotelem in assignandis hisce conditionibus habuisse præ oculis demonstrationem *propter quid*.

(1) Joann. a S. Th., *Logic.*, q. 25, art. 1, vers. fin., *Ad secundum respondetur...*

(2) Joann. a S. Th., loc. cit., ubi plura videri possunt.

Præmissæ
debent esse
necessariæ.

Primo itaque præmissæ in demonstratione oportet, ut sint necessariæ. Nam finis demonstrationis est *scire*. Sed quod *scitur* aliter esse non potest, seu necessario ita est. Ergo conclusio demonstrationis necessaria est. Atqui conclusio necessaria *sciri* nequit nisi ex præmissis seu principiis necessariis. Ergo...

Minor subsumpta patet, quia licet necessarium quandoque possit *inferri* per accidens ex contingenti, ut in Dialectica docuimus, at *sciri* non potest ex contingentibus. Non enim *scitur* proprie, ut jam exponemus infra, nisi quando cognoscitur causa rei. At conclusionis necessariae causa contingens esse non potest. Ergo impossibile est conclusionem necessariam *sciri* ex causa seu præmissis contingentibus (1). Et hæc est doctrina communissima veterum contra paucos. Lege Auctorem *Summæ totius Logicæ Aristotelis* (2).

Existimo tamen non omnem demonstrationem veram debere constare præcisè præmissis necessariis absolute ac metaphysice, sed posse etiam constare præmissis hypothetice solum ac physice necessariis. Et sic forte in concordiam cum communi aliquorum sententia revocari poterunt quidam recentiores (3), existimantes posse etiam ex præmissis contingentibus confici demonstrationem. Nam exempla, quæ in confirmationem suæ doctrinæ producant, non continent revera præmissas prorsus contingentes, sed contingentes quidem metaphysice atque absolute, sed necessarias physice et hypothetice (4).

Cæteræ
conditiones,
declariantur.

Secundo demonstratio constare debet præmissis habitibus prædicatum α) de omni: β) per se, et γ) secundum quod ipsum seu de prædicato universali.

237. Prius autem quam id probetur, declarandæ sunt hæc voces.

(1) Vide S. Th., 1.º *Poster.*, lect. 9 initio, et lect. 13 ante med., cum Aristotele ib. Cfr. *Conimbric.*, in lib. 1.um *Poster.*, cap. 5, 7, 9, 1, a. 1; Tolet. *Rub. etc. ib.*

(2) *Tract. 9, cap. 3.*

(3) Vide apud Soarez, *Logic.*, tract. 8, disp. 1, sect. 5 ad 27.

(4) Cfr. Lossada, v. g. *Logic.*, tract. 6, disp. 2, cap. 2, n. 12, cap. 4, n. 6, 11; et Rubius, in lib. 1.º *Posterior.*, cap. 4, q. 1, in argumentis et solutionibus; Joann. a S. Thom., *Logic.*, quæst. 25, art. 2; Soarez, *Logic.*, tract. 8, disp. 3, sect. 5, n. 127 seqq.

Quid
sit propositio
habens
prædicatum
de omni.

α) *Propositio de prædicato de omni* dicitur propositio, in qua nihil est sumere sub subjecto, de quo non dicatur prædicatum, et quidem pro omni tempore; nempe est propositio, in qua prædicatum cum veritate convenit *omnibus* et singulis inferioribus subjecti et semper, ut hæc: *Homo est rationalis*; vel *Animal est substantia*; animalitas enim vere convenit omni individuo speciei humanæ et quidem semper, et similiter substantia prædicari semper cum veritate potest de quovis animali (1).

Cæterum notant interpretes ad propositiones de prædicato *de omni* revocari posse propositiones negativas de *nullo*, licet illas non expresserit Stagirita: nam præmissæ negativæ tales esse debent, ut nihil infra earum subjectum sumi possit, a quo non sit removendum prædicatum pro omni tempore, ut contingit in hac: *Nullus lapis est vivens*.

Illud etiam nota prædicatum de *omni* posse sumi non solum *positivè*, quando nempe subjectum est terminus communis plura continens inferiora sub sua extensione, sed etiam *negativè*, quando videlicet subjectum est terminus singularis, saltem si sit individuum aliquid immultiplicabile in sua specie, ut in hac: *Deus est ens a se*. Nam etiam tunc revera nihil est

(1) Vide *Sum. totius Logicæ Aristot.*, tract. 9, cap. 2.

Ad intelligentiam veterum scriptorum nota duplex distingui prædicatum de *omni*, aliud *prioristicum*, aliud *posterioristicum*. Prioristicum est prædicatum attributum subjecto secundum totam suam extensionem ac temporis durationem, præscindendo ab eo, quod vere vel falso attribuitur sub ea universalitate. Posterioristicum autem est prædicatum, quod vere attribuitur subjecto, secundum totam suam extensionem pro quavis duratione. Ratio appellationis ac diversitatis hujus ex eo petitur, quod Aristoteles tum in libris *Priorum Analyticorum*, tum in libris *Posteriorum*, locutus fuerit de hujusmodi propositionibus universalibus de *omni*. Sed quoniam in libris *Priorum* solum intendit exponere formam syllogismi, in qua non expectatur veritas, sed apta dumtaxat dispositio terminorum ad recte concludendum, solam respexit universalitatem, præscindendo a veritate. Secus in libris *Posteriorum*, in quibus, quia agitur de resolutione scientiæ in sua principia ac de demonstratione, præscindere non potuit a veritate in propositionibus de omnibus, nam scientia et demonstratio veritatem essentialiter postulant. Vide S. Thomam, Lib. 1.º *Posterior.*, lect. 9; Albertum M., Sotum, Toletum, Conimbric., Rubium etc. hic in cap. 4, lib. 1 *Posterior.*

sumere sub subjecto, cui non conveniat tale prædicatum. Et aliunde nihil vetat, quominus possint esse scientificæ atque aptæ ad concipiendas veras demonstrationes propositiones quædam de subjecto singulari, iisque plenæ sunt demonstrationes Theologiæ sive naturalis sive supernaturalis (1). In aliis vero propositionibus, quarum subjectum singulare habeat, vel certe habere possit alia individua sibi similia intra eandem speciem, quales sunt istæ, v. g.: *Socrates est homo*, *Petrus est risibilis* etc., videtur non valere hæc doctrina; primo quia revera istæ propositiones non sunt demonstrativæ ac scientificæ, cum scientia non sit de singularibus; deinde quia non eadem viget in illis ratio. In Deo enim, cum idem sit natura et individualis differentia, quicquid de ipso prædicatur, essentialiter prædicatur, et ipsam naturam respicit; et sic propositiones, quæ de Deo formantur, quatenus Deus per rationem cognosci potest, æquivalent universalibus, vel virtute universales sunt, quia essentielles sunt; quia si per impossibile plura essent individua illius speciei, omnibus illis convenirent eadem prædicata. At vero e converso, innumera sunt prædicata, quæ conveniunt singularibus aliis, in quibus differentia individualis non est de ipsa essentia naturæ specificæ, quæ non conveniunt aliis individuis similibus, illa nempe quæ sequuntur individua cujusque differentiam (2).

§) *Ut quantum sit propositio de prædicato per se innotescat*, notandum est ex Aristotele (3), quatuor modis posse aliquid dici *per se*. Primus modus dicendi per se est ille, in quo prædicatum est de intrinseca et essentiali ratione subjecti, ac proinde pertinet ad ejus definitionem, non tanquam additamentum aut terminus connexionis, sed tanquam tota quidditas, aut pars quidditatis, vel tamquam quid formaliter imbi-

Quid sit propositio de prædicato per se. Primus modus dicendi per se.

(1) Vide Rubium hic cap. 4, q. 2, n. 15; Conimbric., ib. q. 1, a. 1, ubi licet oppositum prius defendant, permittunt tamen in fine hanc doctrinam, eamque tuendi etiam modum proponunt. Cfr. Lossada, loc. cit., cap. 2, n. 8; Rhodes, *Logic.*, lib. 1, disp. 5, quest. unic. sect. 6, paragr. 3, in fine, *Dico secundo*.

(2) Vide Rub., loc. cit., q. 2, n. 15.

(3) Lib. 1.º *Posterior.*, cap. 4. Vide S. Thom., lib. 1.º *Poster. Analyt.*, lect. 10; *Summ. totius Log.*, *Arist.*, tract. 9, cap. 2.

bitum in aliqua parte essentiali (1). Ut si dicas: *Homo est animal rationale*, vel *rationalis*, vel *animal vivens*, *substantia*, *ens*.

Secundus modus dicendi per se est ille, in quo subjectum ponitur in definitione prædicati, utpote habens cum hoc necessariam connexionem, ut si sic enunties: *Homo est risibilis*; nam risibile si definire velis, dices esse hominem aptum ad ridendum; vel si mavis, secundus modus dicendi per se obtinet, *quando prædicatum est propria passio subjecti* (2); proprietas enim, licet sit extra essentialia subjecti, ex ea tamen necessario sequitur, tanquam id, sine quo saltem naturaliter essentia subjecti esse nequit, cui proinde per se convenit.

Tertius modus dicendi per se assignatus a Philosopho non respicit prædicationem, sed existentiam tantummodo, nempe non est modus aliquis *per se prædicandi*, sed est modus *per se essendi*. Tertius ergo modus dicendi per se convenit substantiæ, prout distinguitur ab accidenti, et idem valet ac *non esse in alio*.

Quartus denique modus dicendi per se est, cum subjectum est causa per se prædicati, ut si dicatur: *Jugulatus moritur*; *medicus medetur*; *Citharædus pulsatur* etc. Nam *jugulatio* est causa mortis, et *medicus* medicationis, et *citharædus* pulsationis scite factæ. E converso esset prædicatio per accidens, si diceretur: *Medicus citharizatur*, aut *citharædus medetur*, nam per accidens spectat ad *medicum citharizare*, cum non possit citharizare qua *medicus*, sed qua *citharædus*.

Quare ex quatuor istis modis per se, duo priores dumtaxat exprimunt perseitatem prædicationis; tertius vero perseitatem essendi, et quartus perseitatem causandi.

Unum forte quæres, utrum nempe dicendæ sint *per se* propositiones indirectæ, ut: *Omne risibile est homo*, et similes; nam videtur his quoque convenire definitio primi modi dicendi per se, siquidem prædicatum *homo* est pars definitionis subjecti *risibile*. Cajetanus apud Rubium (3) affirmat. Alii

(1) Vide Lossada, loc. cit. n. 9, et generatim AA. antiquos.

(2) Vide Auctor. *Summ. totius Logic.*, *Aristot.* tract. 9, cap. 2. Cfr. ib. tract. 1, cap. 6; et Auctores antiquos passim.

(3) Vide Rubium, lib. 1 *Posterior.*, cap. 4, q. 2.

secundus,

tertius,

quartus.

vero negant ullam propositionem indirectam esse per se, aut ex ea fieri posse demonstrationem, cum careat modo naturali propositionum, in quibus prædicatum exprimit modum formæ, subjectum vero modum materiæ, subjectantis formam.

Definitio ergo Aristotelica modorum dicendi per se supponit propositiones esse directas constructasque modo naturali, ac proinde indirectæ, utcumque similitudinem habeant cum propositionibus de prædicato per se, non tamen sunt tales.

γ) Denique prædicatum universale, seu universaliter dictum, prout hic sumitur, est id, quod prædicatur de omni, per se et secundum quod ipsum. In qua descriptione patent ex dictis duæ priores partiæ; sed circa tertiæ interpretationem non una est auctorum sententia. Nam Themistius et Aversa ac Ferrariensis (1), apud Conimbricenses (2), arbitrantur dici vel prædicari universaliter seu secundum quod ipsum, perinde esse ac convenire subjecto per se. Alii vero cum S. Thoma (3), Bœtio, Alberto et Cajetano (4), Toleto (5), Dominico Soto (6), Conimbricensibus (7), Rubio (8), Complutensibus (9), aliisque censent universaliter vel secundum quod ipsum dici aliquid addere supra dici de omni ac per se, idemque valere ac prædicari primo, ut ait Philosophus, id est, convertibiliter, quemadmodum interpretatur Bœtius, et sequuntur plurimi alii, quibusdam tamen reclamantibus (10). Itaque secundum hanc interpretationem prædicatum secundum quod ipsum seu universale, est prædicatum de omni et per se, quod convenit subjecto, prout tale est, ac proinde cum eo convertitur seu reciprocatur. Hujusmodi prædicatum universale habent propositiones, in quibus prædicatur tota definitio de definito, vel etiam differentia spec-

(1) In lib. 2.um *Contr. Gent.*, cap. 15.

(2) 1.º *Poster.*, cap. 4, q. 1, a. 4.

(3) In lib. 1.um *Poster.*, lect. 11, et 2.º *Contr. Gent.*, cap. 15 initio.

(4) Apud Conimbr.

(5) Lib. 1. *Poster.*, cap. 4.

(6) *Ibid.*

(7) *Loc. cit.*

(8) *Ib. lib. 1.º Poster.*, cap. 4, q. 3.

(9) *Complutens., Log.*, disp. 18, q. 2, n. 21.

(10) Vide apud Conimbricenses., *loc. cit.*

fica de specie, vel passio seu proprietates de specie vel genere, a quo proxime et adequate procedit (1). Et hæc est expressa sententia etiam Auctoris *Summæ totius Logicæ Aristotelis* (2).

Quæ cum ita sint, tria hæc prædicata de omni, per se, et secundum quod ipsum comparantur inter se sicut superiora ad inferiora, ita ut prædicatum de omni latius pateat, quam prædicatum per se, et hæc duo quam prædicatum universale seu secundum quod ipsum. Nam omne prædicatum universale est quoque per se et de omni, sed non e converso; itemque omne per se est etiam de omni, non autem e converso (3). Potest nempe prædicatum de omni (saltem si sit prioristicum) esse accidentale, ut in hac propositione: *Omnis homo ambulat*, et tunc certe non est per se; et potest similiter prædicatum esse per se et non universale, ut accidit in hac propositione: *Omnis homo est sensibilis: Triangulus isosceles habet tres angulos æquales duobus rectis*. Nam neque homo est sensibilis quatenus homo, sed quatenus animal, ideoque homo et sensibile non convertuntur; neque isosceles habet tres angulos æquales duobus rectis, ex eo quod isosceles est, sed ex eo quod est triangulus (4). Hisce præstitutis

Dicendum cum Aristotele est omnem demonstrationem, saltem propter quid, debere constare præmissis habentibus prædicatum α) de omni et β) per se; at non omnem demonstrationem etiam propter quid, sed solum eam, quæ potissima vocatur, constare debet præmissis de prædicato universali.

Probantur duæ priores partes α) et β). Etenim omnis demonstratio debet constare præmissis necessariis. Atqui omnis propositio necessaria est in aliquo duorum modorum priorum dicendi per se. Ergo præmissæ demonstrationis debent constare prædicatis per se. At omnis propositio de prædicato per se est etiam de omni. Ergo...

Probatur tertia pars γ). In primis demonstratio potissima debet habere prædicatum universale. Nam ea dicitur

(1) Vide Rubium, *loc. cit.* q. 3.

(2) *Tract. 9*, cap. 2, fin.

(3) Vide *Summ. totius Logicæ Aristot.*, *loc. nup. cit.*

(4) Vide contrariam opinionem bene refutatam apud Rubium et Conimbricenses, *loc. cit.*

Quid sit propositio de prædicato universali,

et secundum quod ipsum.

Quomodo inter se comparantur prædicatum de omni, prædicatum per se et prædicatum secundum quod ipsum.

Probatur jam in demonstratione præmissis debere habere prædicatum de omni, per se et secundum quod ipsum.

demonstratio *polissima*, in qua prima passio probatur de subjecto proprio, ostendendo propter quid ei conveniat talis passio. Atqui et propria passio et id, unde propria passio fluit, nempe specifica differentia, sunt prædicata universalia, ut constat ex præmissa terminorum declaratione. Ergo...

At vero in aliis demonstrationibus imperfectioribus non est necesse utramque præmissam esse de prædicato generali. Res patet exemplis, ut si velis passionem propriam generis probare de specie, vel speciei de individuo v. g.: *Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Atqui isosceles est triangulus. Ergo habet tres angulos etc.* Vel si ita demonstres passionem generis de alio genere altiori particulariter sumpto: *Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Sed omnis triangulus est figura. Ergo aliqua figura habet tres angulos etc.* Istæ demonstrationes, ut vides, habent Minorem, quæ non est de prædicato generali. Quamobrem perfectior est demonstratio concludens propriam passionem de prædicato adæquato, quam quævis alia.

Demonstratio
fieri debet
ex propriis

238. Denique restat inquirendum an demonstratio debeat esse ex propriis, quemadmodum præcipit Aristoteles (1).

Proprium porro bifariam sumi potest, vel quatenus opponitur alieno seu extraneo, vel quatenus opponitur communi.

Jam quod demonstratio debeat procedere ex propriis in primo sensu, nempe ex non extraneis, patet ex superioribus dictis. Si enim demonstratio est ex iis quæ, *per se sunt*, ut probavimus, plane conficitur non posse fieri ex alienis.

Accedit quod omnis scientia suam habeat peculiare objectum, extra quod egredi non licet. At egrederetur extra suum objectum, si præmissis uteretur alienis et expectantibus ad aliam materiam, nullamque habentibus connexionem cum re demonstranda.

Denique ex extraneis non potest sciri, *cur* res ita sit, esto sciri possit rem ita *esse*. Demonstratio vero cum causet scientiam, debet ostendere quare res ita sit, saltem si sermo sit de demonstratione perfectâ et propter quid.

Nota autem, si res agatur de scientiis subalternis, posse subalternatam demonstrare suas conclusiones ex objecto sub-

(1) Lib. 1.º Posterior., cap. 7.

alternantis, utpote quod nequit dici penitus extraneum scientiæ subalternæ (1).

Deinde licet dentur axiomata pluribus scientiis communia, tamen debent etiam singulis inesse principia et præmissas proprias, saltem in demonstrationibus propter quid. Quia si ad rem probandam afferantur ea, quæ aliis quoque conveniunt, nequit reddi ratio, cur illa res talis sit (2). Proinde non potest fieri hujusmodi demonstratio ex communibus.

ARTICULUS III.

Quotuplex sit demonstratio

239. Primo dividi potest in demonstrationem *a priori* et *a posteriori*. Prima assumit pro medio causam rei sive *formalem* aut *physicam*, sive *virtualem* aut *metaphysicam*, ad probandum effectum vel proprietatem. Ut si probes *risibilitatem* hominis *ex admirativo*, vel *admirativum ex rationali*. Demonstratio *a posteriori*, quæ etiam *a signo* dicitur (3), est illa, quæ assumit pro medio effectum aut proprietatem ad causam vel essentiam rei demonstrandam.

Demonstratio
a priori

et a posteriori,
quæ etiam
a signo dicitur.

Aliam speciem quidam interserunt inter has duas mediam, demonstrationem nimirum *a concomitante*, in qua res probatur per medium, quod, licet nec causa sit nec effectus illius, intimam tamen habent cum ea connexionem: ut si hominem *risibilem* esse demonstras, ex eo quod sit *flebilis*, vel si ex duratione rei *in tempore* concludas existentiam ejusdem *in loco* (4).

Demonstratio
a concomitante.

(1) Vide *Summ. totius Logicæ Aristotelis*, tract. 9, cap. 6.

(2) Vide *Complutens., Logic.*, disp. 18, quest. 2, paragr. 3; et alios priscos auctores.

(3) Vide *S. Th.*, 4.º dist. 1.^a, q. 1, a. 1, solution. 1. ad 5.um Nihilominus non penitus idem esse videtur demonstratio a signo et demonstratio ab effectu; sicut non idem est signum atque effectus, siquidem latius potest signum, quam effectus. Nam sunt signa, quæ proprie nec causa sunt nec effectus rei significatæ, ut v. g. lac habere vaccam vel capram, signum est quod peperit, nihilominus partus nec causa est nec effectus lactis.

(4) Vide *Lossada, Logic.*, tract. 6, disp. 2, cap. 1, n. 5. Forte tamen istæ demonstrationes non sunt ultimæ, nam fieri demonstan-

Demonstratio
propter quid et
quia.

240. Cum hac bimembri divisione confundunt quidam (1) celebrem illam divisionem in demonstrationem *propter quid* et demonstrationem *quia*, quamquam aliter sentit communissima veterum opinio cum Aristotele (2), S. Thoma (3) et Commentatoribus (4).

Demonstratio ergo *propter quid* ($\Delta\omega\ \tau\iota$) est illa, quæ non solum ostendit, quod *res sit*, sed etiam *cur ita sit*, afferendo videlicet causam propriam et adæquatam, qualis est proxima et immediata rei causa. Ut si probes *risibile* per *admirativum*, *defectum lunæ* per *interpositionem terræ*. Demonstratio vero *quia* ($\epsilon\tau\iota$) est illa, quæ solum ostendit, quod *res sit*, non vero *cur res sit* (5). Et bilariam fieri potest, ab effectibus, et per causam non proximam sed remotam. Causa enim remota sola non ostendit, cur res sit; quia licet, ipsa sublata, res esse non possit, sed adhuc, ipsa posita, nondum sequitur effectus, donec aliud accedat, v. g. cur leo respiret, non scitur solum per hoc, quod sciatur illum esse animal. Nam licet nihil, quod non sit animal, respiret, non tamen sufficit esse animal ad respirandum, nisi habeatur pulmo. Quare demonstratio *quia* comprehendit tum omnes demonstrationes a posteriori, seu per effectum vel signum, tum demonstrationes a priori, quæ sint per causam remotam.

Ex his patet præstantia demonstrationis *propter quid* præ alia *quia*. Illa enim demonstrat, cur res sit, et consequenter explet sitim sciendi, quam non explet demonstratio *quia* ob oppositam rationem.

Circa hanc divisionem solent duo disputari: primum, an sit adæquata, secundo utrum sit univoca, an vero analog.

Duo dubia:
primum,
sine adæquata
predictæ divisio.

dum ulterius erit medium illud concomitans habere cum re demonstratione connexionem.

- (1) Apud Complutenses, *Logic.*, disp. 18, q. 3, n. 34.
- (2) 1.º *Posterior.*, cap. 10.
- (3) In 1.º *Posterior.*, lect. 23, 24.
- (4) Vide Sotum, Conimbricenses, Toletum, Mauri, aliosque in 1.º *Posterior.*, cap. 10; et Joann. a S. Thom., *Logic.*, q. 25, n. 4.
- (5) Notat hic Dominicus Soto ita appellatam esse hanc demonstrationem ex versione Severini Boetii, qui grecam particulam $\epsilon\tau\iota$ textus Aristotelici convertit per latinam *quia*: quamquam nec greca nec latina particula hic significant causam rei, sed solum quod res est.

Quod ad primum attinet, quamquam aliqui cum Averroë (1), ac Themistio (2), aliter sentiant, communissima tamen sententia docet divisionem esse adæquatam; nam inter demonstrationem per causam proximam, et demonstrationem, quæ non fit per causam proximam, nihil medium assignari potest. Atqui si demonstratio fiat per causam proximam, vocatur *propter quid*; si vero non fiat per causam proximam, vocatur *quia*, sive interea medium probationis petatur ex effectu, sive ex causis remotioribus.

Difficultates, quæ in contrarium obijciuntur, videri possunt apud Dominicum Sotum (3), Complutenses (4), Cosmam de Lerma (5), Soarez (6) et alios.

Gravior existit controversia de ratione predictæ divisionis. Sunt enim non pauci, qui contendant divisionem in demonstrationem *propter quid* et *quia* esse univocam atque adeo generis in suas species. Ita inter alios P. Rubius (7) aliique (8). At vero sententia communior antiquorum cum Sancto Thoma (9), Soto (10), Conimbricensibus (11), Complutensibus (12), et Joanne a S. Thoma (13), tenet divisionem illam esse analogam. Licet enim utraque demonstratio con-

Alterum
dubium, utrum
eadem divisio
sit univoca.

- (1) 1.º *Posterior.*, text. 95.
- (2) 1.º *Poster.*, cap. 29, apud Complutens., disp. 18, *Logic.*, q. 3, n. 39.
- (3) 1.º *Posterior.*, cap. 10, 11, quest. 5.^a
- (4) Loc. sup. citato.
- (5) *Logic.*, lib. 8, q. 9.
- (6) *Logic.*, tract. 8, disp. 3, sect. 1.
- (7) Lib. 1.º *Posterior.*, cap. 10, q. 2, n. 11 seqq.
- (8) Apud eundem, et apud Complutens., *Log.*, disp. 18, q. 4.
- (9) Vide 1.º *Poster.*, lect. 4, Quarto *ibi*... quo in loco sic habet post relatam demonstrationem ab effectibus: Sed *proprie* et *perfectus sciendi modus est, qui predictus est, nempe propter quid*. Vide etiam *ibid.* lect. 23, ubi demonstrationem *propter quid* vocat demonstrationem simpliciter.
- (10) Vide 1.º *Posterior.*, cap. 3, q. 2 ad 2.^{am} *principale*, ubi sit demonstrationem *quia* non facere simpliciter scire; et *ib.* cap. 10, in expositione paulo post initium docet solam demonstrationem *propter quid* esse demonstrationem simpliciter, eique soli convenire Aristotelicam demonstrationis definitionem superius expositam.
- (11) 1.º *Poster.*, cap. 10, q. 1, a. 3, *Circa ultimum argumentum*.
- (12) *Logic.*, disp. 18, q. 4.
- (13) *Logic.*, q. 25, art. 4.

veniat in evidētia ac certitudine veri nominis habenda; nihilominus longe distant inter se in pariētia scientia. Demonstratio nempe *propter quid* facit scire rem ostendendo causam ejus, at demonstratio *quia* non facit scire rem simpliciter. Simpliciter enim rem tunc scimus, cum causam vel rationem, cur res sit, cognoscimus: id quod solum per demonstrationem *propter quid* obtinetur. Ideo hæc dici debet demonstratio simpliciter, altera vero est demonstratio dumtaxat secundum quid.

Demonstratio
potissima

Jam vero inter demonstrationes *propter quid* illa, in qua prima passio rei demonstratur, vocari solet demonstratio *potissima*; cujus proinde medium est ipsa rei essentia, unde proxime et immediate manat talis passio seu proprietas: ut si *admirativum* probes ex *rationali*.

Demonstratio
ostensiva et
ducens ad
impossibile:

241. Est et alia demonstrationis divisio in ostensivam et ducentem ad impossibile. Prima est illa, quæ ex præmissis veris ac necessariis positive rem demonstrat: demonstratio autem ducens ad impossibile, quæ etiam *ab absurdo* vel *ab inconvenienti* vel *ab incommodo* dicitur, rem demonstrat, oppositum esse falsum ostendendo: quare bifariam fieri potest: primo indicando absurdum, quod sequeretur ex non admissa aliqua conclusione, ut si sic arguas: *Si homo non foret intelligens, non discreparet a belluis. Atqui falsum est hominem a belluis non discrepare. Ergo...* Deinde fieri potest etiam assumendo propositionem contradictoriam alteri negatæ ab adversario, et ex ea et altera præmissa ab eodem concessa, erundo conclusionem impossibilem: qui modus expositus fuit in Dialectica, cum sermo esset de probatione modorum syllogismi imperfectorum.

Hic unum nota cum pluribus auctoribus (1) demonstrationem etiam ducentem ad impossibile revocari posse vel ad demonstrationem propter quid, vel ad quia, prout ducit ad impossibile per causas talis impossibilitatis, ut si dicas: *Si lapis est rationalis, erit admirativus ac risibilis; vel per effectus, ut si hoc pacto arguas: Si equus discurret, erit animal rationale.*

(1) Vide Auctores citatos nuper pro questione illa, num adæquata sit divisio demonstrationis in demonstrationem *propter quid* et *quia*.

Denique demonstratio dividitur in *universalem* et *particularem*, et in *affirmativam* et *negativam*; quæ divisiones per se patent, atque etiam in Dialectica expositæ sunt.

Ceterum si has ultimas divisiones inter se comparaveris, facile videbis, universalem particulari, affirmativam negativæ, et ostensivam ducenti ad impossibile præferendam esse. Id quod fuse probat Aristoteles (1).

Universalis
et particularis:
affirmativa et
negativa,
et quomodo
hæc inter
se comparantur.

ARTICULUS IV.

De prærequisitis ad demonstrandum seu de præcognitis et præcognitionibus.

242. *Omnis doctrina*, inquit Philosophus (2), *omnisque disciplina intellectiva (discursivam alii vertunt) ex præcedenti fit cognitione* (3). Quorum verborum triplex est inter commentatores interpretatio (4): prima est eorum, qui per doctrinam et disciplinam (quæ idem valent sub diverso respectu, siquidem id quod *doctrina* vocatur relate ad magistrum, *disciplina* audit relate ad discipulum) dicunt (5) intelligi posse omnem cognitionem intellectualem sive simplicis apprehensionis, sive judicii; nam semper verum est omnem hujusmodi cognitionem fieri ex præeunte alia cognitione, nempe sensitiva. Alii arbitrantur nomine doctrinæ ac disciplinæ venire cognitionem dumtaxat judicativam, sive immediatam, sive discursivam aut mediatam; talem enim cognitionem necessario præcedit alia non solum sensitiva, sed etiam intellectiva, saltem simplex apprehensio. Tertio demum alii attentius respicientes scopum totius hujus capituli Aristotelici, sentiunt notitia illa intellectiva, quæ fiat ex præcedenti cognitione, comprehendi ex mente Philosophi solam discursivam. Et quamvis tres

Omnis doctrina
et ex præcedenti
disciplina:

varie in-
terpretationes
hujus præcepti
Aristotelici.

(1) Lib. 1.º *Posterior.*, cap. 20, 21 et 22. Vide ib. Commentator. et S. Th., lec. 37-42.

(2) Lib. 1.º *Posterior.*, cap. 1.

(3) De voce *doctrina* et *disciplina* ab Aristotele usurpata vide Conimbric., 1.º *Posterior.*, cap. 1, q. 2, a. 2.

(4) Vide Conimbric., 1.º *Posterior.*, cap. 1, quas. 2, art. 1; Tolum 1.º *Poster.*, cap. 1; Complutens., *Log.*, disp. 17, q. 1.

(5) Vide Sotum, Lib. 1.º *Poster.*, cap. 1, in exposit. textus; Conimbric., ibid. q. 2, art. 1, initio; et Rubium, ib. cap. 1, q. 1 initio.

istæ interpretationes vere explicant, quomodo omnis doctrina et disciplina ex præcedenti fiat cognitione; nihilominus tertia præferenda videtur, utpote magis conformis fini, quem sibi præfixit Stagirita. Et sic sentiunt inter alios Toletus (1), Rubius (2), Conimbricenses (3), Complutenses (4), Joannes a S. Thoma (5), alique cum Alberto et multis priscis commentatoribus (6).

Jam supposito, quod omnis discursiva cognitio ex prævia alia cognitione fieri debeat, ea quæ ante demonstrationem præcognoscere oportet, ac modos, quibus præcognoscantur, nunc declaranda veniunt. Pro quorum intelligentia

Quid
præcognita et
præcognitiones.

Advertendum est ea dici *præcognita*, quorum cognitio est necessaria ipsi demonstrationi adeo, ut demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere; non tamen in ipsa demonstratione, sed extra cognoscuntur. «Modus autem cognitionis, quo hæc præcognoscere necesse est, *præcognitio* dicitur» (7).

Quot sint
præcognita.

243. Et præcognita quidem ex Aristotelis et communi veterum Dialecticorum sententia tria recensentur, *subjectum*, *passio* et *principia*, Subjectum est id, de quo aliquid demonstrare intendimus; passio est in hac tractatione prædicatum illud, quod de subjecto demonstrandum assumimus. Nam «licet in demonstratione non semper concludatur vera passio de subjecto, ut cum una pars essentialis, aut una definitio per aliam probatur, vocavit autem Aristoteles omne ejusmodi prædicatum passionem; et quia, dum ita concluditur, passionis modum habet, et quia perumque demonstratio in veris passionibus conficitur» (8). Principia denique sunt præmissæ, ex quibus colligitur in conclusione passionem sub-
jecto convenire (9).

(1) In lib. 1.º *Poster.*, cap. 1.

(2) *Ibid.* q. 1.

(3) *Ibid.* q. 2, art. 1.

(4) *Log.*, disp. 17, q. 1.

(5) *Logic.*, q. 24, art. 1.

(6) Vide illos apud Conimbricenses et Toletum.

(7) Toletus, loc. cit. n. 3, et auctor. antiq. passim.

(8) Conimbric., 1.º *Poster.*, cap. 1, quest. 3, art. 4, initio.

(9) Videt de his Conimbric., loc. nup. cit. quest. 3, art. 3, seqq.; Rubium *ibid.* quest. 2 et 3; Sotum *ibid.* in exposition. capituli primi.

Quod tria hæc prænosci oporteat, nemo in dubium revocare potest. Quid enim demonstrari possit de subjecto, quod ignoratur? aut quomodo de subjecto demonstrari possit passio vel prædicatum, cujus notitia non habetur? et quomodo conclusio possit inferri, nisi cognoscantur prius præmissæ, unde illa derivanda est? Quamobrem tria sunt præcognita.

Præcognitiones autem, seu modi, quibus hæc præcognita oportet cognoscere, sunt duæ, *an est*, et *quid est*. Præcognitio *an est* bifariam dividitur, quandoquidem versari potest circa esse rei, cognoscendo nempe rem existere, aut saltem esse possibilem, et circa esse veritatis, nimirum cognoscendo propositionem aliquam esse veram. Similiter prænotio *quid est*, in duas alias dispescitur, in *quid nominis* et *quid rei*; primum horum habetur per significationem nominis, alterum per definitionem rei.

quot
præcognitiones,

Cæterum quo ordine se habeant inter se istæ prænotiones, explicat Angelicus hisce verbis: *Antequam sciatur de aliquo, an sit; non potest sciri proprie de eo, quid sit; non entium enim non sunt definitiones. Unde quæstio an est præcedit quæstionem quid est. Sed non potest ostendi de aliquo, an est, nisi prius intelligatur quid significatur per nomen. Propter quod etiam Philosophus in 4.º Metaphysicæ in disputatione contra negantes principia docet incipere a significatione nominum* (1).

et quo ordine
se habeant.

244. Jam de subjecto generatim prænosci oportet in primis, *quid sit*, saltem quoad nomen, ut per se patet. Deinde cognoscendum quoque est de subjecto, *an sit*, saltem possibile (nisi forte de ipsa possibilitate subjecti disputetur, aut de ente chimærico); nam necesse non est prænoscere, an *actu* existat. Primum horum probatur; nam res impossibilis nullas habet veri nominis passiones, quæ demonstrentur. Non autem necesse est prænoscere quod subjectum actu sit, quia unio prædicati cum subjecto *absolvitur a tempore* (2). Neque enim ut concludam animum humanum esse immortalem, requiritur ut animus actu existat, cum proposito illa

Quid
prænoscedum
de subjecto.

(1) S. Thom. 1.º *Posterior.*, lect. 2, post initium.

(2) Quid sit propositionem *absolvi a tempore* exposuimus in Logica Minori, n. 100.

sit aeternae veritatis. Si quando autem attributum de subjecto demonstratur, quod non conveniat nisi rei existenti, etiam praenoscendus est, ut patet, subjectum actu existere. Et haec quidem dicta sint de his demonstrationibus, in quibus verae passiones de rebus realibus demonstrantur. Potest tamen eadem doctrina cum proportione extendi ad entia etiam rationis et negativa, de quibus aliquid esse, saltem possibile, praenoscendum est; de ente quidem rationis, *quod objective existere queat in intellectu*, de negativo autem, *quod negative esse queat in rerum natura per remotionem scilicet formae* eo modo, quo dari in re potest caecitas vel tenebrae etc. (1).

Denique de subjecto non necesse est praenoscere *quid rei*, nisi in demonstratione potissima, in qua ipsa rei essentia desumitur pro medio ad primam passionem demonstrandam (2). Et haec intelliguntur de subjecto particularium demonstrationum.

Quid
praenoscendum
de subjecto
totius scientiae.

Quaeri autem potest, quid dicendum sit de subjecto, quod est objectum scientiae alicujus totalis. Et primo quidem quod attinet ad praenotionem *quid sit*, censent Conimbricenses cum S. Thoma, Alberto, Cajetano etc. (3) de subjecto totalis scientiae habendam esse praenotionem *quid sit*, id est, praenoscendum esse, quae sit ejus natura et essentia. Ratio est, quia quaevis scientia ante omnia praemittit, ac supponit principia. Sed nullum est in scientia principium potius quam definitio. Ergo praeterea quidditativa rei definitio est primum illius praedicatum maximeque intrinsecum. Ergo nullum potest esse medium, quo demonstratur, intellige demonstratione *propter quid*. Nam medium hujusmodi demonstrationis est causa et prius eo, quo demonstratur. Quare si definitio exprimit primum, quod in re est, demonstrari nequit, sed praesupponenda est (4).

Quod vero attinet ad existentiam subjecti scientiae totalis, sic praecipunt iidem Conimbricenses cum pluribus aliis Au-

(1) Vide Conimbric., 1.^a Posterior., cap. 1, quest. 3, art. 3, sect. articuli, in 3.^a conclusionem.

(2) Vide Conimbric., ib. q. 3, a. 3, post med. et in section. artic.; Rub. ibid. q. 2, et 3.

(3) Vide Conimbric., loc. cit., quae. 3, art. 3.

(4) Plura dabunt Conimbricenses. loc. cit.

ctoribus: «Licet totali scientiae demonstrare a posteriori suum subjectum esse; idque praestare debet, quando illud non est aut sensu aut ex terminis notum; quamvis ea demonstratio aut a sola Metaphysica, aut non sine ejus beneficio construi possit» (1).

245. Sed jam veniamus ad passionem, de qua praenoscendum est ante omnia *quid nominis*, ut manifestum est. Non tamen praenosci debet de illa, *an sit*, vel *quid sit secundum rem*. Ut primum horum probetur, nota, quod hic loquimur formaliter de passione, quatenus passio est, non vero quatenus accidens est, vel secundum aliam generalem rationem. Potest enim quis scire risibilitatem hominis, ignorare tamen an sit passio ejus; et tunc, licet cognoscat *an sit* risibilitas, secundum quod *est ens*, aut *accidens*, non tamen cognoscit *an sit illius*, secundum quod est propria passio. Hoc ergo posito, probatur conclusio quoad priorem partem, quia *an sit* passionis, ostenditur per demonstrationem: ergo non praecognoscitur ante illam. Probatur antecedens, quia *an sit* seu esse proprium passionis est inesse subjecto; sed hoc demonstratur. Ergo... «Secunda pars etiam patet. Nam *quid rei* passionis pendet ex proprio subjecto, per quod debet definiri. Sed per demonstrationem cognoscitur, quodnam sit passionis subjectum. Ergo non fuit praecognitum, et per consequens neque *quid rei* ipsius passionis» (2).

Quid
praenoscendum
de passione, vel
propriate.

246. De principio non cognosci debet *quid sit*, sed solum *an sit* in esse veri, nempe *an sit verum*. Primum patet, quia *quid sit* res, cognoscitur per definitionem; at definitio non cadit in propositiones, utpote quae sunt complexum quiddam, sed in terminos. Ergo non est proprium principii, ut cognoscatur praecognitione *quid sit*. Alterum etiam probatur, quia in demonstratione ante assensum conclusionis necesse est, ut praecedat assensus praemissarum seu principiorum; quare jam haec praesupponuntur, ac debent praesupponi vera, ut possit conclusio sequi.

Quid
praenoscendum
de principiis.

(1) Conimbric., ib. q. 3, art. 3, sectio articuli, conclusio sexta, quam videab. iisdem probatam. Cfr. Suarez, disp. *Metaf.* 1.^a, sect. 4, n. 14.

(2) Complutenses, loc. cit., q. 2, n. 25. Cfr. S. Thomam 1.^a Posterior., lect. 2; et Conimbricenses, ibid. art. 4, ubi fuse.